II 989 P
Nowy tyt

PAMIĘTNIK SZTUK PIĘKNYCH.

1850—1854.

PAMIĘTNIK
SZTUK PIĘKNYCH.

ZBIÓR WIADOMOŚCI
POTRZEBNYCH I POŻYTECZNYCH MIŁOŚNIKOM I ZWOLENNIKOM

SZTUKI.

RYSUNKAMI OBJAŚNIONY

ZE SZCZEGÓLNYM WZGLĘDEM NA RZECZY KRAJOWE.

WYDAWANY POD KIERUNKIEM

Bolesława Podczaszyńskiego

Budowniczego, Nauczyciela przy Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie.

1850—1854.

WARSZAWA.

Nakładem **Henryka Natansona, Księgarza.**

Krakowskie-Przedmieście, Nr. 442.

1854.

LEOPOLD ŚWIDERSKI
Adwokat Przysięgły
W WARSZAWIE
Kapucyńska 3.

Wolno drukować, z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanéj liczby egzemplarzy.

W Warszawie dnia 4 (16) Września 1854. r.

Starszy Cenzor, Radca Dworu,

J. Papłoński.

W Drukarni Józefa Unger.

K.230/53

WSTĘP.

ZAKRES PISMA I CEL JEGO.

(S) wyj. z Bibl. Leopol. Krak. 1561 druk. Szarffbarg.

Sztuka, jestto wyraz ogólny, który jedną nazwą określa gromadę umiejętności, z jednego wspólnego źródła początek swój biorących. Obejmuje on w sobie, naprzód wypadek czynności umysłowej (myśl), który przyobleczony w szatę *głosu, dźwięku* lub *postaci*, staje się mową, muzyką, lub sztuką obrazową; myśl taka tchnie w dzieło sztuki, właściwe mu *życie*. Wyraz sztuka, w pospolitém znaczeniu obejmuje powtóre i utwory tego rodzaju czynności umysłowej, czyli cały poczet *dzieł sztuki*.

Myśl z postępem wykształcenia umysłowego (cywilizacyi), coraz staje się doskonalszą, coraz szczytniejszą. Myśl wzniosła mowę na poezyą przerabia, w muzyce melodyę przy harmonii tworzy, w sztukach obrazowych, *postać wątku* (materyi) do wysokiego stopnia doskonałości kształci, posuwa ją aż do *Ideału* (doskonałości bezwzględnej) i przez to utworom swym cechę *piękności* nadaje.

Jeżeli postęp myśli na drodze poezyi i muzyki mało doznaje oporu od więzów mowy i dźwięku, daleko większe zawady utrudzają jej rozwój w Sztuce Obrazowej, która z wątkiem ciągle ma do czynienia. Tu wątek, przez przyrodzone swe własności, zakréśla pewne szranki, hamujące śmiałe zapędy i nieograniczoną swobodę myśli. A jak roślina na skale rosnąca, dopóty nurtuje korzeńmi, kruszy i miękczy opokę, aż twardy kamień w pulchną i urodzajną przerobi ziemię, na której krzewić się może, a wtedy dopiéro bujném okrywa się kwieciem, tak i myśl, przykuta do kamienia, rozpostarta wraz z kolorami po płaszczyznie obrazu, lub co trudniejsza jeszcze, stosująca i naginająca wątek do potrzeb towarzyskiego życia, nieinaczej w swych utworach wznieść się potrafi i zbliżyć do doskonałości, jak tylko przez stateczną, wytrwałą, a umiejętną pracę, w przełamaniu zapory, od wątku co chwila stawianej.

Jeżeli więc muzyka i poezya, są bliższém, prawie bezpośredniém wyrażeniem wzniosłej myśli, i jako takie wprost z natchnienia, z wykształconego uczucia, z mimowolnego może podniecenia działalności duszy, wynikają; tedy sztuki obrazowe są dalszym wypadkiem czynności umysłowej, a będąc niejako zastosowaniem tamtych, wymagają silnego natężenia władz umysłowych, i rozważnego stosowania nabytych

zasobów wiedzy; im przeto słusznie należy się jedno z wyższych miejsc w rzędzie umiejętności ludzkich, im też bardzo właściwie wyłączne nazwisko Sztuki, albo Sztuk Pięknych nadać można.

Obszerna jest wszakże dziedzina *Sztuki* w tém nawet, lubo tak ograniczoném znaczeniu. Obejmuje ona cały obszar czynności umysłowej, skierowanej do sztuk obrazowych, i prace w tym zawodzie dokonywane od najdawniejszych aż do obecnych czasów, do ostatniej chwili.

Sztuka pomnikowa, nieocenionym jest skarbcem dla dziejopisa, mędrca, badacza, słowem dla każdego, kogo tylko obchodzi rozwijanie się i postępy człowieczeństwa; ten bowiem nieprzejrzany szereg zabytków i pomników, któremi przodkowie wędrówkę swą na tej ziemi naznaczyli, jest widomém świadectwem i żywą pamiątką ich dziejów i zwyczajów, wykształcenia i wyobrażeń, związków, jakie pomiędzy różnemi istniały plemionami i wzajemnego ich na siebie wpływu. Badać zatem, dochodzić, odkrywać dawne zabytki, i zastanawiać się nad niemi, jest to, czynić prawdziwą i pożyteczną przysługę dla dziejów, a tém samém dla społeczeństwa.

Dzisiejsze utwory sztuki z czasem staną się pomnikami, i jako takie, dadzą świadectwo w potomności o nas i naszém wykształceniu. Godne zatem być powinny czasów naszych, w których myśl, wzbogacona doświadczeniem i wiedzą tylu tysięcy lat, utrzymywana na drodze postępu duchem rozwagi, rozumowania i rozbioru; wsparta pomocą wszelkich innych dziś tak wysoko posuniętych umiejętności, powinna wydawać dzieła noszące na sobie cechę tego stanu umysłowego w społeczeństwie teraźniejszém. Roztrząsać więc zasady sztuki, rozbierać, oceniać, przechowywać dzieła jej, znaczy to, pielęgnować krzewienie się sztuk, niekiedy może prostować ich kierunek, gromadzić dla potomków dowody o stanie oświaty i wykształcenia naszego, i zdawać niejako sprawę przed niemi, żeśmy użyczonego nam na tej ziemi przez Opatrzność bytu nie zmarnowali, ale owszem o cośkolwiek przyczynili się do udoskonalenia rodu ludzkiego, jak to jest powinnością naszą.

Takieto jest powołanie Sztuki, taka jej czynność łącząca pełnym wdzięku węzłem odległą przeszłość z przyszłością niedojrzaną, taka wspólność celu pomiędzy rozmaitemi jej częściami, taki wreszcie podział i zakres działania.

Trzy z tych córek myśli, trzy nadobne siostry, ścisłą zjednoczone zgodą (harmoniją) Sztuki Obrazowe, czyli Sztuki Piękne: Rzeźbę, Malarstwo i Budownictwo, pielęgnować, kształcić, i starannie rozwijać, przy życzliwej pomocy światłych a znanych u nas mężów, zamiarem jest **Pamiętnika Sztuk Pięknych.**

Obejmując zarazem przeszłość i teraźniejszość Sztuki, w ślad idąc za postępem jej obecnym, starannie gromadząc dawne pomniki, pismo to nie może tworzyć skończonej, zamkniętej całości, nie może też przedstawiać systematycznego ciągu i związku pomiędzy umieszczanemi wiadomościami. Granice jego samém tylko przeznaczeniem pisma są zakréślone, a podział, przyrodzeniem tylko trzech sztuk niém objętych.

Pamiętnik więc Sztuk Pięknych zawierać będzie trzy główne oddziały:

Budownictwo — Malarstwo — i Rzeźbę.

Lecz wiadomości dotyczące, albo ogółu sztuki, albo też starożytności i innych przedmiotów, które nieco dalszy i mniej wyraźny mają związek ze sztukami, a jednak są dla nich ważne i nieodbicie potrzebne, utworzą osobne oddziały dodatkowe, pod nazwą *Starożytności*, *Wiadomości rozmaitych*, oraz *Rozbiorów i sprawozdań z dzieł.*

Niepodobna jest z góry przewidzieć, jakie przedmioty zajmą miejsce w którym z tych oddziałów, a tém mniej ograniczyć się można szczegółowym ich spisem; wskażemy więc tu tylko obszar wiadomości, jakie każdy oddział będzie mógł w sobie pomieścić, skoro odpowiedni przedmiot z dawnych lub nowych czasów, godzien będzie zająć uwagę czytelników.

Budownictwo, najbujniejsza odrośl tego troistego szczepu, łącząc w sobie przemysł rękodzielniczy ze sztuką, w powyżej określoném znaczeniu, musi mieć w zbiorze naszym przedstawioną swą stronę przemysłową, zarówno jako i artystyczną. Od wieków kształcone i bez przerwy do dziś dnia używane, wyrobiło sobie pewne zasady, pewną teoryę, stworzyło dla siebie oddzielną naukę i wydoskonaliło sposoby wykonania myśli tego rodzaju; będzie tedy w tym oddziale i część naukowa (teoretyczna) i część wykonawcza

(konstrukcyjna). Najbliżej zjednoczone z obyczajami, ukształceniem i dziejami plemion rozmaitych, zależne od klimatu i miejsca, przybiera ono rozliczne znamiona od tych przyczyn zawisłe, które znów wszędzie z postępem czasu pewnym ulegają przemianom. Wzgląd przeto na style czyli cechy tych odmian, i na starożytniczą albo dziejową część Budowniczej umiejętności, jak najstaranniej zachowany być musi; z tego także powodu wszelkie dawne zabytki, a mianowicie krajowe, poważne i obszerne miejsce zajmą w Pamiętniku Sztuk Pięknych. Naostatek w kraju tutejszym, budownictwo zastosowane do przemysłu, a szczególniej do rolnictwa, jest tak wielkiej wagi, że pominąć Przemysłowe i Wiejskie Budownictwo, byłoby to odjąć Pamiętnikowi większą część wartości, i minąć się znacznie z celem, jakim jest pożytek dla kraju. Jeżeli nie rozwodzimy się o drobniejszych przedmiotach, które w zbiorze niniejszym objęte zostaną, tak z rzeczy Budownictwa, jako i dwóch innych sztuk obrazowych, czynimy to w przekonaniu, iż każdy sam zrozumie, że one niezbędne są w takim, jak ten, Pamiętniku Sztuk Pięknych.

Niemniej obszerny będzie zakres **Malarstwa**. Objąć tu wypada wszelkie rodzaje przedstawiania myśli i przedmiotów na płaszczyznie, czy one będą kolorami, czy tylko zarysem wydane, czy rzeczą ich będą wzniosłe, oderwane i religijne myśli, lub też wypadki dziejowe, czy zachowanie oblicza osób, czyto krajobrazy lub pomniki, czy wreszcie ścienne i teatralne nawet przyozdobienia; również wejdą w obręb Malarstwa Rytownictwo i Litografia z podrzędnemi ich odmianami. Malarstwo, podobnie jak inne Sztuki, ma swoją teoryę, potrzebuje pewnego zasobu umiejętności, które tworzą jego naukę; słowem, ma także swą stronę naukową, obok zewnętrznej (praktycznej, artystycznej); inne znowu wiadomości są dla malarza niezbędną w pracach jego pomocą: tu należy znajomość zwyczajów, ubiorów, zabytków wszelkiego rodzaju, znajomość dziejów malarstwa i cech odróżniających jego różne przemiany. Wzgląd zatem na nowożytne postępy malarstwa nie wyłączy pamięci na zabytki jego z dawniejszych czasów. Pomniki krajowego malowania na murach, drzewie, blasze, szkle, płótnie, lub po księgach na pargaminie, papierze albo jakimbądź innym wątku wykonywane, Pamiętnik Sztuk Pięknych skwapliwie zbierać będzie.

Nowożytni przy innych obyczajach i wyobrażeniach, daleko mniejsze mają zamiłowanie w Rzeźbiarstwie niż Starożytni; wszakże, jakkolwiek nieliczne, celniejsze dzieła nowoczesne, posążnicze, płaskorzeźbowe, lub nawet ryte w postaci medalów, objęte zostaną trzecim oddziałem Pamiętnika, oddziałem **Rzeźby**. Nagradzając niewielką liczbę teraźniejszych rzeźbiarskich utworów, obszerniejsze tu miejsce zajmą rzeźby starożytne i średniowieczne, których znajomość jest dziś dla każdego niezbędną. Obok niektórych szczytnej piękności posągów i płaskorzeźb Hellady i Rzymu, staną tu pełne tej niewinnej, dziecinnej prawie prostoty, która świetny ich urok stanowi, wyroby dłuta naszych średniowiecznych mistrzów. Przyjdą tu po kolei: to nagrobki i posągi, to ozdoby i płaskorzeźby, to znowu drobne wyroby i sprzęty, albo wreszcie pieczęcie, medale i monety.

Otóż obszerna i bogata niwa, na której Pamiętnik Sztuk Pięknych plony dla siebie zbierać będzie. Niwa, którą od wieków, tylu znakomitych mężów uprawiało. Zachowywać usiłowania ich i dzieła w piśmie i rysunkach, zbierać zabytki sztuki po kraju rozpierzchłe, które czas i ręka ludzi nieświadomych coraz bardziej niszczą, zwracać na nie uwagę badaczy i miłośników sztuki, w wiernych przerysach podawać je do znajomości tak krajowców jako i obcych; w ślad iść za postępem Sztuki w kraju i za granicą, a śledząc pilném okiem kierunek jego postępu, niekiedy może prostować usiłowania krajowych zwolenników sztuki naukowym rozbiorem ich utworów, lub dopomagać im w pracach przytaczaniem już uskutecznionych, albo dokonywających się ulepszeń, odkryć, pomysłów; oto cel, jaki zamierzamy osięgnąć przez Pamiętnik niniejszy, istną mozaikę, złożoną z najróżnorodniejszych drobnych cząstek, które wszakże wszystkie ku jednemu celowi, ku pożytkowi powszechnemu, a w szczególności ku pożytkowi zwolenników i miłośników sztuki, posłużyć mogą.

Obok tego powołania swego, Pamiętnik Sztuk Pięknych i w innym kierunku pożytek przynieść może. Zbyt mało wychodzi dzieł w kraju tutejszym, któreby korzystały z pomocy rysunku; przyczynia się do tego powszechne, acz błędne mniemanie, że niema u nas zdolnych ku temu rysowników. Zwalczyć to przekonanie i odesłać je do rzędu baśni, usilném będzie naszém staraniem; pokażemy owszem—mamy tego pewną nadzieję—że są i tu równie dobrzy jak w niejedném za granicą miejscu, rysownicy, którzy godnie odpowie-

dzieć umieją powołaniu swemu. Może przezto obudzi się w czytających i wydawcach chęć do objaśniania i przyozdabiania dzieł lepszemi niż dotąd rycinami, może się też i sąd o nich prawdziwszy wykształci; a w każdym razie będzie to niejaką dla rysowników pobudką do doskonalenia się w sztuce rysowania, dziś równie potrzebnej, jak sztuka pisania.

Pamiętnik Sztuk Pięknych nie może być dziełem jednej głowy ani jednej ręki. Wzywamy przeto wszystkich, którzy miłują *Sztukę*, ten jeden z najpiękniejszych objawów ducha ludzkiego, ten szczególny bodziec do wykształcenia uczuć duszy, i zarazem dowód wyższego stanowiska społeczeństwa, które ma w sztukach upodobanie; wszystkich, którzy życzą postępu, wykształcenia i upowszehnienia Sztuk, ażeby łącząc z nami usiłowania swoje, wspomagali nas pracami, badaniami, owszem nawet uwagami swojemi. Szczęśliwi będziemy, jeżeli Pamiętnik zwróci na siebie wzgląd miłośników, a życzenia nasze dopełnione zostaną, jeśli pożytecznym się stanie.

Warszawa, dnia 15. marca 1850. r.

B. Podczaszyński.

POCZET ROZDZIAŁÓW W PAMIĘTNIKU SZTUK PIĘKNYCH.

BUDOWNICTWO.

ROZPRAWY I ROZPRAWKI ODDZIELNE.
WIADOMOŚCI BUDOWLANE (konstrukcyjne).
ŻYWOTY I WIADOMOŚCI OSOBISTE.
RUCH OBECNY BUDOWNICTWA.

MALARSTWO.

ROZPRAWY I ROZPRAWKI ODDZIELNE.
OBRAZY NOWOCZESNE I RYCINY.
ŻYWOTY I WIADOMOŚCI OSOBISTE.
RUCH OBECNY MALARSTWA.

RZEŹBA.

ROZPRAWY I ROZPRAWKI ODDZIELNE.
POMNIKI I RZEŹBY NOWOŻYTNE.
ŻYWOTY I WIADOMOŚCI OSOBISTE.
RUCH OBECNY RZEŹBIARSTWA.

STAROŻYTNOŚCI.

ZABYTKI KRAJOWE.
ZABYTKI OBCE.
ODKRYCIA I PODRÓŻE.

WIADOMOŚCI ROZMAITE.

Ogólne.
Budownicze.
Malarskie.
Rzeźbiarskie.

ROZBIORY I SPRAWOZDANIA.

Z DZIEŁ NOWYCH I DAWNYCH, oraz
WIADOMOŚCI O WYJŚCIU DZIEŁ NOWYCH.

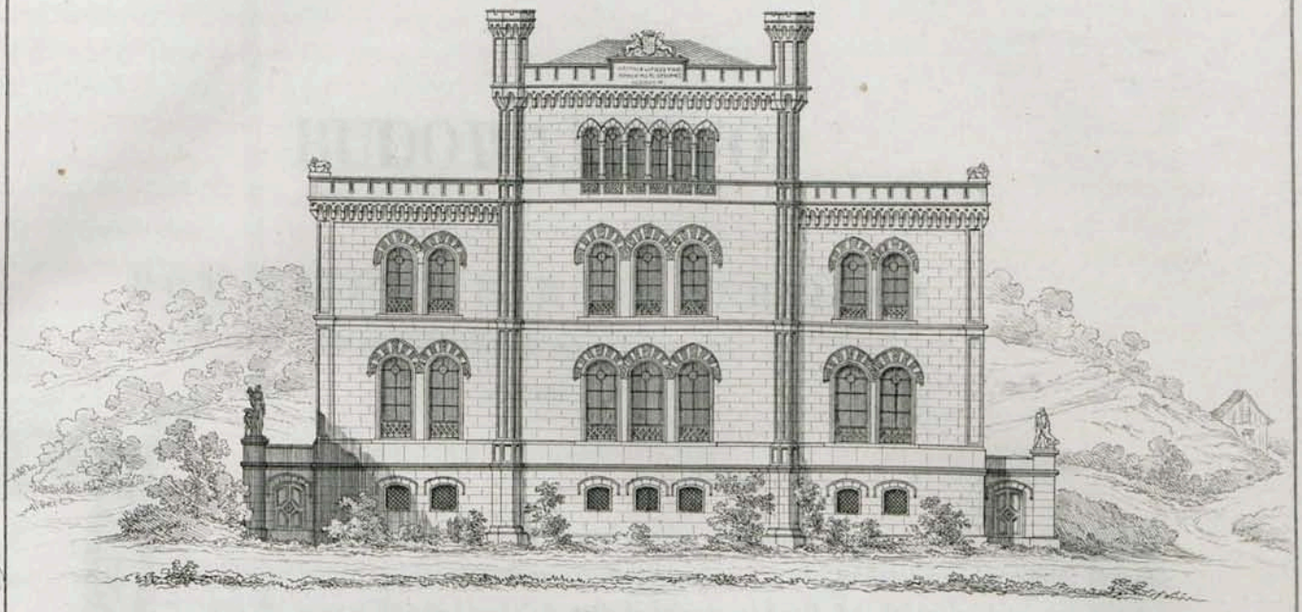

Widok od wjazdu.

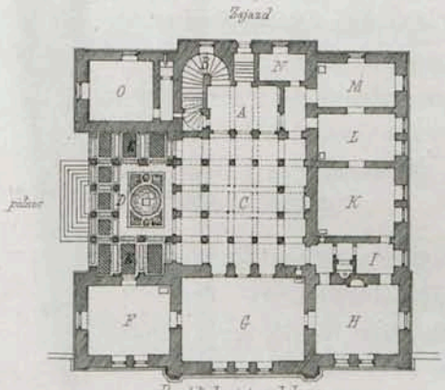

Rozkład piętra dolnego.

Objaśnienie Znaków.

A Sień
B Schody główne
C Sala jadalna
D Oderyty gaunek
E Posiedzi
F Pokój billardowy
G Salon
H Pokój mieszkalny
I Budoir
K Sypialny
L Garderoba
M Izba sfenęgrzh
N Kąpiel
O Izba sfrząęych

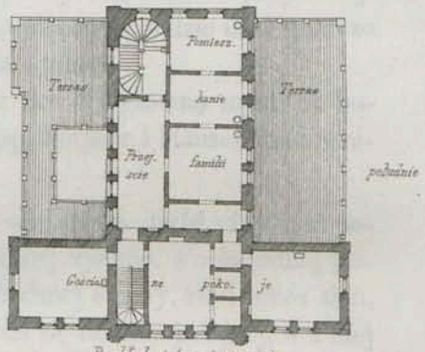

Rozkład piętra pierwszego.

Podziałka.

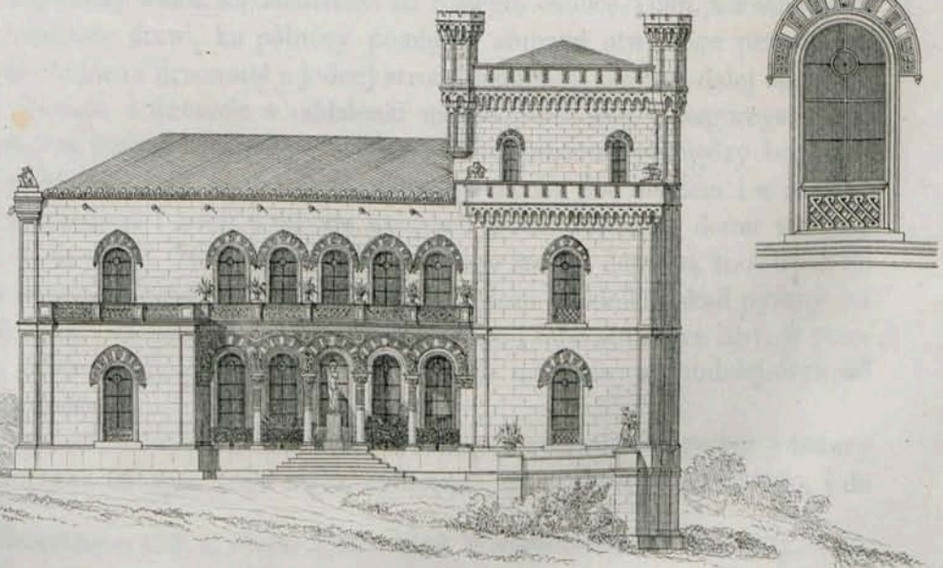

Widok z boku.

Podziałka

podług rys. w Allg. Bauzeitung 1848. IV Heft. w Zakładzie A. Zubrzycka. rytowa Kam. F. Krauss.

DOM WIEJSKI BAR. PEREIRA W KÖNIGSTETTEN POD WIEDNIEM.

podług pomysłu Budown. Förster i Hansen.

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA